

Družinsko in družbeno zdravljenje alkoholizma

UDK 613.814-08:362.193

POVZETEK. *Bistvo alkoholizma je v spremenjenem in asocialnem obnašanju alkoholika, ki je zaradi odvisnosti od alkohola zanemaril družinske, delovne in družbene obveznosti in je z njimi v vedno večjih sporih. Prikazani so mehanizmi priprave alkoholikov na zdravljenje in osnovni elementi družinsko-družbenega zdravljenja in rehabilitacije alkoholikov. Poudarjen je tudi pomen socializacije kot proces človekovega osveščanja in sestavni del njegovega osvobajanja.*

FAMILY AND SOCIAL TREATMENT OF ALCOHOLICS. *The essence of alcoholism resides in the altered and asocial behaviour of the alcoholic, who due to his addiction to alcohol neglects all his duties related to family, work and society and enters in ever deeper conflicts with them. The paper presents the mechanisms of pre-treatment preparation of alcohol addicts, as well as the basic principles of family and social therapy and rehabilitation of alcoholics. The author stresses the socialization, which covers the process of gaining consciousness and liberation.*

Sociološka raziskovanja v medicini so se šele začela, vendar že lahko ugotavljamo velik pomen razkrivanja zakonitosti, ki spremljajo in usmerjajo naše življenje. Na zdravje posameznika in prebivalstva delujejo najrazličnejši dejavniki v ožjem in širšem socialnem okolju. Prav razkritja teh »zunanjih dejavnikov« si želimo; če jih bomo dobro poznali, bomo lahko uspešno vplivali na »notranje dejavnike« — tudi na tiste, ki vodijo do tako imenovanih socialnopatoloških pojavov.

Odnos do alkoholizma se je v zadnjem času že začel spreminjati; začeli smo sprejemati ustrežnejša merila za ocenjevanje te socialne obolevnosti. Alkoholizem je v nekem smislu tudi stranski produkt neuveljavljenih odnosov in nedosledno izpeljanih družbenih procesov ter sistema socialne varnosti v temeljnih celicah

naše družbe — v krajevnih skupnostih in v temeljnih organizacijah združenega dela. Prav tu moramo ustvariti take razmere, v katerih si bo sleherni posameznik sam ustvarjal pogoje dela in življenja in se bo čutil odgovornega za družbena dogajanja v celoti. Najširšo osnovo za učinkovito družbeno akcijo boja proti alkoholizmu pa poleg dela in solidarnosti predstavlja nedvomno odpravljanje vseh oblik odtujevanja. Prav zato vztrajno trdimo, da so osnovni nosilci boja proti alkoholizmu delovni ljudje in občani sami.

MEHANIZMI PRIPRAVE ALKOHOLIKOV NA ZDRAVLJENJE

Raziskovanja v nekdanjem centru za zdravljenje in preprečevanje alkoholizma na Škofljici, pa tudi kasnejše študije (4), so pokazale, da alkoholiki ne pridejo na pregled in zdravljenje nikoli prostovoljno, temveč vedno zaradi posledic alkoholizma. V program zdravljenja se vključujejo iz naslednjih razlogov:

— okoli 45 % jih pride na zdravljenje zaradi »pritiskov« (ne prošenj in prepričevanj) v družini, ko žena končno postavi moža pred izbiro: zdravljenje ali razveza, oziroma je vložila vlogo za razvezo ali pa se je odselila;

— okoli 45 % jih pride zaradi »pritiskov« v službi, kot so: disciplinski postopek, premestitev na niže vrednotena dela oziroma jasno izražena izbira: zdravljenje ali prenehanje delovnega razmerja;

— okoli 10 % pa jih pride zaradi zdravstvenih okvar, kazenskega pregona ali odvzema vozniškega dovoljenja.

To vodi na pregled in zdravljenje, vendar je pravo zdravljenje mogoče le ob brezpogojni zahtevi družine in delovne organizacije, da se alkoholik uredi in zdravi.

Dejstvo je, da alkoholiki ne pridejo na zdravljenje nikoli prostovoljno. Prepričevanje in prošnje ne pomagajo; marsikatera žena brezupno trpi, ker se zanaša, da bo moža prisilila na zdravljenje delovna organizacija, socialna služba ali zdravnik. Nihče od teh ne more narediti nič učinkovitega, če žena možu — alkoholiku ponovno vse oprosti in verjame njegovim obljubam, da ne bo več pil. Alkoholiki se ne začno zdraviti, dokler jih posledice alkoholnega obnašanja neusmiljeno ne pritisnejo ob tla. »Zorenje« za zdravljenje pa traja 10 do 15 in več let. Alkoholikov ne moremo zdraviti v zgodnjih obdobjih odvisnosti, dokler ni predvsem njegovim svojcem — družini dovolj hudo. Gre namreč za protislovno zvezo: alkoholikovo obnašanje — potrpežljivo prenašanje, zorenje — odločitev z doslednim ukrepanjem in sodelovanje pri zdravljenju ter rehabilitaciji. Nujni so torej ukrepi, ki alkoholika pripeljejo v stisko in razmišljanje ter »pogojno prostovoljna odločitev« za zdravljenje.

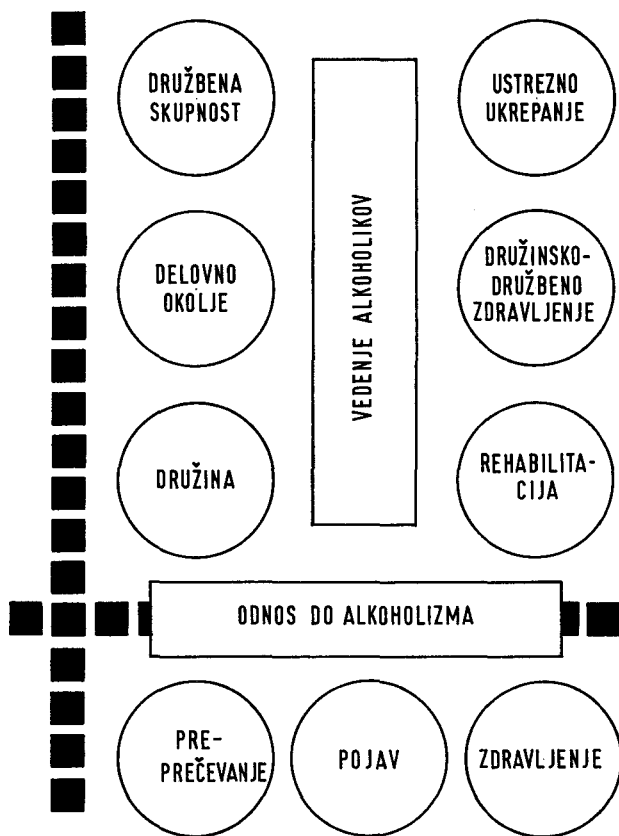
Dosedanje izkušnje namreč kažejo (2, 3, 4), da je s smiselnim doziranjem različnih ukrepov in postopkov — kot je sočasni pritisk žene z razvezo in delovne organizacije z disciplinskim postopkom brez popuščanja, dalje uvedba postopka za odvzem opravilne sposobnosti, ko alkoholik s pijančevanjem resno ogroža gmotno osnovo družine, predlog za odvzem roditeljskih pravic, če ne skrbi za otroke in je do njih nasilen, zatem sodni izrek obveznega zdravljenja, smiselni ukrep krajevne skupnosti itd. — mogoče vsakega alkoholika, ki živi v družini,

pripraviti do tega, da se prične zdraviti. Žena lahko upravičeno zahteva ustrezne ukrepe od delovne organizacije, socialne službe in od zdravnika — šele potem, ko je sama začela ukrepati energično in dosledno.

BISTVO DRUŽINSKO-DRUŽBENEGA ZDRAVLJENJA IN REHABILITACIJE

Osnovna izhodišča za zdravljenje in rehabilitacijo alkoholikov

Osnovna načelnost alkoholne bolezni je spremenjeno asocialno obnašanje alkoholikov. Moramo jih prevzgojiti, zato jih moramo vključiti v socio-terapevtsko skupnost in v klub zdravljenih alkoholikov. Bolan ni samo alkoholik, temveč tudi njegovo družinsko in delovno okolje.

Alkoholika ne moremo zdraviti, dokler njegovi svojci ne pristanejo na aktivno sodelovanje pri zdravljenju in prevzgoji.

Z zdravljenjem razrešujemo sledeča prostislovja:

— alkoholik je v trenutku, ko razmišlja o zdravljenju, navadno brez prijateljev; čustveni odnosi so zelo hladni ali povsem prekinjeni; v službi mu ne zaupajo;

— alkoholik je pred težkimi problemi, do katerih je prišlo zaradi alkoholizma; te pa je možno reševati samo z razumevanjem, tovarištvom, prijateljstvom — in ljubeznijo; alkoholik pa ima vsega tega malo ali nič;

— z ustreznimi terapevtskimi ukrepi lahko razmeroma hitro spremenimo obnašanje nekdanjih alkoholikov, tako da začne v skupini zbujati vsaj čustveno naklonjenost, pozneje pa tudi tovarištvo in prijateljstvo;

— odnos do alkohola in do alkoholika morajo spremeniti tudi družinski člani in delovni tovariši; na primeren način jih vključimo v procese zdravljenja, da bi dosegli vzajemno in sočasno spreminjanje;

— poglobitni člen pri obravnavi alkoholika je nadaljevanje rehabilitacije v klubih zdravljenih alkoholikov.

K o m p l e k s n a s o c i a l n o - p s i h i a t r i č n a o b r a v n a v a a l k o h o l i k o v

Do družinsko-družbenega zdravljenja je privedlo spoznanje, da je nastanek alkoholizma zelo zapleten in kompleksen pojav, ki pa vzročno še ni povsem pojasnjen. Obstajajo številne teorije o nastanku alkoholizma, ki osvetljujejo problematiko z biološkega, psihološkega in socialnokulturnega vidika. Kompleksna socialno-psihiatrična obravnava izhaja pretežno s sociokulturnih vidikov vzrokov, pojava in razvoja alkoholizma, kar daje razlago za tako razširjenost alkoholizma.

Postopek kompleksne obravnave zahtevajo sodobna socialno-medicinska načela. Obravnava vključuje načelo, da mora biti alkoholik, ki se zdravi — o vsem, kar je pomembno za njegovo zdravljenje in rehabilitacijo — subjekt in nikdar objekt. Obravnava je omogočila intenzivno zdravljenje v bolnišnici in dispanzerju, hkrati pa razvila dolgotrajno rehabilitacijo v klubih zdravljenih alkoholikov.

Pri zdravljenju morajo sodelovati:

— člani družine, običajno sodeluje zakonski tovariš, ki zdravljencu stoji ob strani, ga spodbuja in vztraja pri zahtevi, da se zdravi in vključuje v program rehabilitacije;

— člani delovne skupine mu pomagajo z razumevanjem, spodbujanjem in zahtevami po redu, točnosti, delovni učinkovitosti, poklicnim izobraževanjem in vključevanjem v samoupravno delo;

— člani terapevtske skupine in njihovi svojci (zakonci) pomagajo novim članom s svojimi izkušnjami;

— uspeh skupinskega dela je odvisen tudi od stopnje zavzetosti in terapevtovega znanja.

Bistvo takšne obravnave je v tem, da alkoholiki potem, ko so prenehali z uživanjem alkohola, začno spreminjati svoje obnašanje, ali pa se ponovno socializirajo.

Imamo več oblik za zdravljenje alkoholikov:

— zdravljenje v bolnišnici — za napredovale primere kroničnega alkoholizma, pri katerih je že prišlo do duševnih in telesnih sprememb in za izrazito asocialne alkoholike;

— dispanzersko zdravljenje — za lažje primere in za tiste, ki se prvič zdravijo. Takšna oblika zdravljenja je zelo ekonomična, saj je zdravljenec ves čas redno zaposlen in si v svojem socialnem okolju prizadeva za vsestransko rehabilitacijo;

— klubi zdravljenih alkoholikov — so namenjeni nadaljevanju zdravljenja po intenzivnem delu; predvsem za pozitivni socialni trening, za večanje notranje gotovosti in utrjevanje sposobnosti za reševanje notranjih in zunanjih problemov;

— »šola za življenje nekdanjih odvisnežev« (3) — po posebnem programu: nekdanji alkoholik mora po streznitvi opraviti »visoko šolo življenjske umetnosti«, sicer ne bo kos stresnim situacijam, ki so ga nekoč pahnilo v alkoholizem.

Rehabilitacija alkoholikov

Alkoholik je zaradi dolgotrajnega popivanja močno nazadoval in veliko izgubil na področju čustvenih odnosov do žene in otrok, na področju prijateljskih odnosov, na področju poklicnega izobraževanja in napredovanja, na področju kulturnega zorenja in družbenega udejstvovanja. Med rehabilitacijo ga aktiviramo za odstranitev posledic alkoholizma. Motivirati ga moramo za nadpovprečno dejavnost — z usmeritvijo v zdravo življenje. Osebnostna rehabilitacija je pogoj za družinsko, obe pa za poklicno in družbeno. Rehabilitacija je pogoj za abstinenco. Rehabilitacija in resocializacija zahtevata daljše časovno obdobje in morata biti organizirani, ob morebitni ponovitvi alkoholne bolezni pa se povsem prekineta.

Za zdravljenje alkoholika ni značilna le treznost, ampak vedno večja urejenost osebnosti, solidarnost in realno samospoštovanje; ocenjujejo svoja nagnjenja in ravnanja in se opredeljujejo za zdravo življenje — in vse to postaja del njihovega vsakdanjika.

V družinah zdravljenih alkoholikov smo opazili, da ne pijejo oziroma da pijejo neprimerno manj alkoholnih pijač. Svojci zdravljence so namreč zaradi človeške solidarnosti dolžni, da v prisotnosti zdravljence ne pijejo alkohola. Za tiste, ki pijejo naskrivaj, pa menimo, da je njihov čustveni odnos do alkohola problematičen, in potrebujejo pomoč v klubih zdravljenih alkoholikov. Zdravljenčevi svojci tako prenehajo biti »zmerni pivci«, kar je najzanesljivejša pot k preprečevanju alkoholizma. Vsakršna oblika uživanja alkohola pravzaprav ustvarja pogoje za nastanek odvisnosti od alkohola. Člani alkoholikove družine prav tako potrebujejo veliko časa, da se uredijo in spremenijo svoj odnos do zdravljence. Nekateri so z alkoholikom pred zdravljenjem grobo ravnali in ga preganjali, preden je odšel na zdravljenje in imajo do njega odpor zaradi občutkov krivde pred njim. Družinski člani bi skoraj morali abstimirati in si prizadevati za ustvarjanje prijetnega doma, kjer zdravljence dobi toplino in spodbude za delo. Nekdanjemu alkoholiku je treba zaupati, vendar ne na slepo, temveč v skladu z njegovo urejenostjo in odnosom do obveznosti iz »terapevtskega dogovora«.

SOCIALIZACIJA — KOT PROCES ČLOVEKOVEGA OSVEŠČANJA IN SESTAVNI DEL NJEGOVEGA OSVOBAJANJA

Socializacija je zapleten proces, v katerem se spoznanja, izkušnje, norme in vrednote prenašajo kot tako imenovana »kulturna dediščina« na nove generacije.

Izhajamo iz ugotovitve, da se človekova elementarna zavest o svetu in o samem sebi vztrajno bogati v procesu njegovega dozorevanja — tako telesnega, duševnega in socialnega — in v povprečju dosega le ravni, ki so še daleč od širših

možnosti socializacije, kakršne dovoljujeta današnjemu človeku prostor in čas. Proces socializacije v višji obliki bi torej lahko pomenil razvijanje posameznikovih in obče človeških sposobnosti za spoznavanje in obvladovanje sveta, ki nas obdaja, njegovih zakonitosti in človeka samega, v skladu z njegovimi odkritimi in prikritimi življenjskimi možnostmi, notranjimi in zunanji omejitvami.

Pri spoznavanju in obvladovanju samega sebe se človek sicer ne more otresti vzročne determiniranosti svojega obstajanja in delovanja, vendar mu pridobljena spoznanja omogočijo najprej objektivno, z vključevanjem objektivnega pa tudi zavestno in obenem kritično povezavo z družbeno resničnostjo. Osebnost sprejema za svoj odnos do stvarnosti tiste elemente, ki ji omogočajo najustreznejše delovanje in preživetje.

Proces socializacije nima samo individualnega, temveč tudi družbeni pomen. Pomanjkljiv proces socializacije, ki neznanje, neosveščenost, pasivnost in neučinkovitost prenaša iz roda v rod, mnogo prispeva k temu, da ob stiku z nenormalnostjo reagirajo na neustrezen način. Stopnja posameznikove socializiranosti in osveščenosti je za družbo posebnega pomena, ne samo zaradi družbene harmonije, ki omogoča relativno normalno delovanje in razvoj družbe, temveč ima poseben pomen v tem, da je najbolj učinkovito preventivno sredstvo zoper socialno-patološke pojave.

Procesi vraščanja človeka v družbo so zapleteni in segajo od družine, šole, raznih interesnih skupin, športnih in drugih organizacij, delovnih organizacij in prek vseh drugih stikov posameznikov s širšo družbo, pri čemer moramo omeniti tudi vlogo množičnih občil. Proces socializacije ne preneha s tako imenovano »zrelostjo«, oziroma ko posameznik stopi iz šole in iz družinskega okolja. Tudi potem — in še bolj potem živi človek v družbi, ima določen družbeni položaj, je obdan z zapovedmi in prepovedmi, opazuje in vrednoti, se uči, kaj mu je v korist in kaj ne, si zastavlja cilje in zanje deluje.

Otrok ne more izbirati svojih staršev, zato je prisiljen sprejeti »ponotranjeni svet«, ki ga obdaja. Če je bil »prvi svet« otroku sovražen, ga bo mogoče kasneje zavrzel in si izbral »boljšega«, toda osnove čustvenega doživljanja sovražnega sveta so praktično neizbrisne in odločilno oblikujejo čustva, ki se v kasnejšem življenju le izjemoma spreminjajo. Številni avtorji navajajo, da so alkoholiki (2, 3, 4.), ki so jih zdravili, imeli v visokem odstotku (tudi do 80 %) v primarni družini alkoholike. Tako otrok (kasnejši alkoholik, ki ga zdravimo) ni imel optimalnih pogojev za svojo primarno socializacijo. Prav zaradi tega je potrebno v procesu zdravljenja poskrbeti za nekakšno »ponovno socializacijo« zdravljenec. To je pa zelo težko, saj imamo pred seboj 40-letnega zdravljenca z dolgim alkoholnim stažem. Alkoholiki v procesu zdravljenja dolgo ne dojamajo, da so s svojim alkoholičnim obnašanjem neustrezno vplivali na intelektualni in čustveni razvoj otrok.

Boj proti alkoholizmu postaja pomembna in stalna družbena akcija. Glede na znanstvena spoznanja in dosežke ter glede na naš družbeni razvoj se spreminjajo in dopolnjujejo naloge, ukrepi, načini dela in organizacijske oblike tega boja. Naše preventivno delo bomo morali predvsem usmerjati v krajevne in samoupravne interesne skupnosti — in v temeljne organizacije združenega dela. Prav tu občani in delavci najbolj konkretno zaznavajo in občutijo posledice alkoholizma in imajo najboljše možnosti za uspešen boj proti alkoholizmu. Najširše

zasnovano, vendar z družbenim dogovorom poenoteno, znanstveno in strokovno utemeljeno preventivno delo bo tudi v prihodnje treba povezati s sodobnim zdravljenjem, zdravstveno, poklicno in družbeno rehabilitacijo nekdanjih alkoholikov. Dosedanji naporji in akcije so bile med seboj večkrat neuskklajene in nepovezane — in zato tudi neobvezujoče, kajti cilji so bili za temeljne nosilce, ki bi se morali organizirati pretežno v življenjskem in delovnem okolju, nejasno opredeljeni. Prav zato moramo vzpostaviti angažiran sistem, ki bo usklajeno zajel vse oblike, institucije in ravni; sistem, ki bo organsko povezan z uresničevalci akcijskih programov in organizatorji družbeno preventivnih akcij v boju proti alkoholizmu in drugimi zasvojenostmi.

Literatura

1. Haasz I.: Pokazovalci prognoze pri zdravljenju alkoholikov. Doktorska disertacija, Rijeka 1969, 20.
2. Rugelj J., J. Jakopič: Medicinska in družbena obravnava alkoholikov v dispanzerski skupini in v klubu, Zdrav. Vest. št. 6 (1975), 303—305.
3. Rugelj J.: Dolga pot. Vrnitev alkoholika in njegove družine v ustvarjalno življenje, Ljubljana 1977, 104—107, 127.
4. Strajnar J.: Sociološki in psihološki dejavniki, ki preprečujejo zdravljenje alkoholizma. Diplomaska naloga, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana 1978, 49—54.

RESNICA O PROPOLISU

Propolis je v znanstvenem svetu še zmeraj precejšnja neznanka, ker ima zaradi velikega števila sestavin in njihovih medsebojnih odnosov različne učinke na človeški organizem. Že nekaj desetletij je ta čebelji pridelek, podoben smoli, predmet intenzivnih raziskav, v katerih pa so naši strokovnjaki nekje pri vrhu svetovnega iskanja.

Doslej je že znanstveno in praktično ugotovljeno, da ima propolis močno protimikrobno in protivirusno delovanje. Zato ga tudi v zdravstvene namene že veliko uporabljajo, čeprav gre za še ne povsem preskušeno naravno zdravilo. Kar propolis v tej smeri največ obeta, je vsaj delno nadomeščanje antibiotikov s tem čebeljim pridelkom.

Doslej uporabljajo propolis v medicini predvsem za zdravljenje raznih kožnih bolezni in bolezenskih pojavov na sluznicah. Pomembna je tudi njegova razkuževalna lastnost.

Kako pa je z morebitnim škodljivim učinkovanjem? — Eden izmed njih je alergija, ki se pojavlja pri propolisu določenem odstotku ljudi. Vendar pa skoro ni snovi in tudi zdravila, na katero bi določen del ljudi ne bil alergičen. Alergija po propolisu ni nevarna, ker ne povzroča trajnejših posledic — te izginejo ob prenehanju zdravljenja s propolisom.

Kar pa je lahko ob zdravljenju s propolisom resnično nevarno, je zanemarjanje strokovnega medicinskega zdravljenja resnih obolenj, ki bi jih skušali kar sami zdraviti s propolisom ali na kakšen drug način domače, ljudske medicine. Zatorej: najprej k zdravniku! Ta nas bo že poučil, ali propolis ustreza za naše potrebe ali ne.

»Farmakoinformator št. 1/79.